

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Guerilla gardening a pojetí prostoru

Martin Fráňa

Plzeň 2015

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra antropologie

Studijní program Antropologie

Studijní obor Sociální a kulturní antropologie

Bakalářská práce

Guerilla gardening a pojetí prostoru

Martin Fráňa

Vedoucí práce:

Mgr. Ladislav Toušek, Ph.D.

Katedra antropologie

Fakulta filozofická západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2015

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval(a) samostatně a použil(a) jen
uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2015

.....

Poděkování

Děkuji vedoucímu bakalářské práce Mgr. Ladislavu Touškovi Ph.D. za pomoc při vedení této práce, zvláště pak za ochotu mou práci vést.

Obsah

1) ÚVOD:.....	1
2) METODY ZÍSKÁVÁNÍ A ANALÝZY DAT:.....	3
3) MÍSTO A PROSTOR:	4
3.1) HUMÁNNÍ GEOGRAFIE.....	6
3.2) (RE)PRODUKCE PROSTORU A PAMĚŤ.....	9
3.3) PRAKTIKOVÁNÍ A IDEOLOGIE.....	11
3.4) TRANSGRESE	12
4) GUERILLA GARDENING.....	13
4.1) GUERILLA GARDENING JAKO SOCIÁLNÍ HNUTÍ	15
4.2) FOOD NOT BOMBS.....	15
5) PRŮBĚH TERÉNNÍHO VÝZKUMU	18
5.1) GUERILLA Z POHLEDU GUERILLY.....	21
5.2) TRANSGRESE V PRAXI	26
5.3) PROSTOR Z POHLEDU GUERILLY.....	27
6) ZÁVĚR.....	31
7) SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ.....	34
8) RESUMÉ	36
9) FOTOGRAFICKÁ PŘÍLOHA.....	37

1) ÚVOD:

V této práci se budu zabývat jednak fenoménem guerilla gardeningu a jednak prostorem, popřípadě místem. Guerilla gardening¹ jako aktivita přetvářející naše okolí se na první pohled zdá jako perfektní volba pro práci zabývající se prostorem. Budu tedy hojně vycházet z poznatků geografické školy, konkrétně z poznatků humánní geografie. Humánní geografie vznikla na základě představy, že přístup k místu v rámci obecné geografie a vlivem strukturalismu odstraňuje člověka z lidského světa (Cresswell 2012). Pro její důraz na člověka je tedy skvělým východiskem pro interdisciplinární antropologický výzkum prostoru a míst/a.

V první části se budu zabývat vztahem prostoru a místa. Tato slova na první pohled působí téměř identicky ale ve skutečnosti je lze pojmut zcela odlišnými způsoby. V této části se také pokusím vymezit další souvislosti těchto dvou termínů. A to v rámci produkce a reprodukce prostoru a jeho vlivu na společnost. Dále se budu zabývat pamětí v prostoru a vlivem konceptu ideologie na prostor. Pozornost bych chtěl také věnovat hranicím která produkcí míst vznikají a jejich překračováním, transgresí. Transgrese jako forma sociální rezistence je také tématem, který se blíže dotýká právě guerilla gardeningu.

Samotnému guerilla gardeningu se budu věnovat na základě dat získaných z terénního výzkumu ve středně velkém městě na západě Čech. Místní skupina věnující se guerilla gardeningu je mi dobře známá jako skupina Food Not Bombs, guerilla gardening je pro ně tedy spíše přidruženou činností, která však spolu s hlavní náplní skupiny souvisí a velmi dobře se ideologicky doplňuje.

Moje známost prostředí a zkoumané skupiny byl jedním z

---

1 Pojem se používá v celé řadě variací od guerilla po guerrilla, v této práci budu používat variantu guerilla.

rozhodujících faktorů při volbě tohoto tématu. V této práci se věnuji jen této jedné skupině. Neobsahuje tedy žádnou komparativní analýzu skupin provozujících guerilla gardening. Mojí intencí není hloubková studie o guerilla gardeningu. Spíše bych chtěl prozkoumat jak je prostor pojímán skupinou, která s prostorem bezprostředně pracuje.

Poslední část bude rozdělena na kapitulu, která shrnuje informace o guerilla gardeningu a Food not Bombs, a na kapitulu věnující se samotnému průběhu terénního výzkumu a analýze dat. Tato kapitola obsahuje obecný přehled a seznámení s terénem. Dále se zde věnuji guerilla gardeningu z perspektivy samotných zahradníků.

2) METODY ZÍSKÁVÁNÍ A ANALÝZY DAT:

Data v první části zabývající se teorií prostoru a místa jsou získána rozborem textu. Dalším krokem bylo použití získaných dat z literatury k definování pojmů potřebných pro analýzu dat získaných terénním výzkumem.

Data o guerilla gardeningu byla získána rozborem literatury a terénním výzkumem v blíže nespecifikované oblasti západních Čech. A to v průběhu léta a na podzim roku 2014. Některá data byla získána již dříve vzhledem k tomu, že jsem se skupinou v kontaktu již po několik let. Data o Food not Bombs byla získána dlouhodobým zájmem o aktivitu, a z webu Bostonských Food not Bombs (www.foodnotbombs.net 2015).

V rámci terénního výzkumu jsem postupoval metodou zúčastněného pozorování, doplněného analýzou polo-strukturovaných rozhovorů se členy skupiny a nestrukturovaných rozhovorů, se členy skupiny a kolemjdoucími lidmi. Při práci v terénu jsem nejdříve postupoval výběrem klíčového informátora (Russell 2011). Vybral jsem si Richarda, který se stal mým hlavním zdrojem informací. Polo-strukturované rozhovory se členy skupiny byly s jejich souhlasem nahrávány na diktafon. Tyto rozhovory byly provedeny na konci roku, tedy až po skončení prací.

Rozhovory s úřady byly nakonec vypuštěny, vzhledem k omezenému rámci aktivit provedených skupinou. A také proto, že existovalo riziko upozornění úřadů na aktivity, které by mohlo vést k represivním opatřením, případně jinak narušit probíhající práce.

Členové skupiny se rozhodli zůstat v anonymitě, uvedena jsou pouze jejich křestní jména. Fotografie v příloze pořídil jeden z členů skupiny, který souhlasil s jejich použitím v mé práci.

3) MÍSTO A PROSTOR:

Pro účely této práce je třeba definovat několik pojmů. Patrně nejdůležitějšími jsou pojmy místo a prostor, přesněji dialektický vztah mezi nimi. Pro teoretické uchopení těchto pojmů budu čerpat z poznatků a teorií humánní geografie.

Místo a prostor² jsou dva pojmy které se ne první pohled zdají téměř totožné. Oba pojmy jsou chápány v geografickém smyslu a oba jsou pro člověka velmi důležité. Jejich důležitost je podtržena faktem, že člověk není schopen existovat mimo prostor a tudíž i místo. Prostor je všude kolem nás a proto hraje tak velkou (přestože často neuvědomovanou) roli v našem myšlení.

Vztah prostoru a místa je dialektický. A tento vztah lze pojmout různými způsoby. Jedním z nich je pojetí pojetí prostoru a místa jako materiál a produkt. Prostor je v tomto pojetí materiálem, který je využit k vytváření míst. Nicméně nazvat místo hotovým produktem je nepřesné. Místa jsou neustále formována z prostoru ale nejsou nikdy dokončena. Jsou spíše procesem ve kterém se místy stávají a tento proces nikdy nekončí (Cresswell 2004).

Produkcí místa z šedé hmoty všudypřítomného prostoru je možné pozorovat každý den v nespočetných variacích po celém světě. Od malých činů jako je pověšení obrazu na zeď, či odložení zavazadla na sedadlo ve veřejném dopravním prostředku, po transformaci velkých ploch jako je například stavba památníků a parků. To co tyto činnosti spojuje je to, že při nich člověk dává prostoru význam. Místo je tak prostorem, kterému je člověkem dán význam (Cresswell 2004).

K předchozímu odstavci ještě dodám, že humánní geografové, z jejichž práce zde notně čerpám, pojmají tento vztah méně pasivně. Místa

---

2 Z anglického „space and place“.

podle nich nejsou jen tvořena ale hrají aktivní (jakkoliv abstraktně to může znít) roli ve formování společnosti. Společnost produkuje prostor ve formě míst a tento prostor zpětně reprodukuje společnost (Cresswell 1996).

Další možností jak pojmout vztah mezi prostorem a místem pochází z pera významného humánního geografa Yi-Fu Tuana. Tuan podotýká, že místo a prostor nelze definovat jedno bez druhého. Prostor přirovnává k pohybu a místo k pauze, zastávce na cestě. Místo zde značí bezpečí a stabilitu, zatímco prostor je otevřeností a svobodou, a hlavně hrozbou (Cresswell 2004; Tuan 1977).

Místo je pro humánní geografy lokace. Je to lokace na povrchu země, zpravidla zaměřitelná souřadnicovým systémem, kterou také lze lokalizovat ve vztahu k jiné lokaci. Nemusí být statické, místem může být například i loď či letadlo, které je v pohybu. Také musí mít fyzický tvar a smysl. Tvar je lokaci dán přírodními silami a zásahy člověka. Smysl jí lze vnuknout pouze činnostmi a myšlenkami člověka (Cresswell 2012).

A právě smysl je pro místo stěžejní vlastností. Je to vlastnost, která ho odlišuje od okolního prostoru. Lidé ovlivňují prostor tak, že mu dávají smysl a význam (Cresswell 2004). Mohli bychom říci, že tvorba míst z prostoru je ve zvířecí říši exkluzivně lidskou činností. Touto činností si lidé vytvářejí k prostoru emocionální pouta. Pomocí těchto pout působí místo zpětně na člověka (Cresswell 2004). Vztah člověka a prostoru (nebo již vzniklého místa) je tedy reciproční.

Jedním z nejjednodušších způsobů jak se lidé poutají k prostoru ve snaze vytvořit místo, je jeho pojmenování. Příkladem mohou být objevné výpravy koloniální éry ve snaze zmapovat prostor. Při tomto mapování se z nepřátelského, neznámého prostoru stávala součást říše, stávalo se místem pro nově příchozí (Raban 1999).

3.1) HUMÁNNÍ GEOGRAFIE

Pro další studium místa a prostoru je vhodné načrtnout si zde základní fakta o humánní geografii. Proto v této kapitole uvedu okolnosti vzniku této geografické školy a její základní cíle.

V 70. letech 20. století se ve vědách o prostoru³ objevilo několik kritických reakcí na směr, kterým se tento obor ubíral. Jednou z těchto reakcí byla tzv. *Humanisitic geography*, tedy humánní geografie. Jako hlavní příčinu vzniku této školy je pokládána neschopnost tradiční geografie vypořádat se s lidmi, kteří obývají prostor, jenž geografové studují (Cresswell 2012).

Podle humánních geografů trpěla geografie pozitivistickou představou o existenci jediné skutečné pravdy, která jen čeká na své objevení. Nelíbila se jim také představa o možné kvantifikaci takřka čehokoliv, humánní geografové dávali a dávají přednost kvalitativním metodám. V souvislosti s pozitivismem také odmítali perspektivu, ze které geografové nazírají na svět, který studují. Tato perspektiva, kterou bychom mohli nazvat jako „*pohled od nikud*“, je reliktem již zmíněné představy objektivní pravdy. Geografové by tak měli, podle humánních geografů, zaujmout „*pohled od někud*“, což je vzhledem k tomu, že je prostor všude kolem nás a nejsme mimo něj schopni existence, přece jen vhodnějším východiskem.

Vzestup humánní geografie lze podle T. Cresswella vysvětlovat dvěma způsoby, které se ovšem navzájem nevylučují, ale spíše doplňují. Prvním způsobem je již zmíněná kritická reakce ve vztahu k vývoji v obecné geografii. Druhou je chápání humánní geografie jako pozitivní potvrzení významu světa zkušeností a významů, ve vztahu lidí a jejich prostředí, světa (Cresswell 2012).

---

3 Tim Cresswell používá c angličtině „spatial sciences“. Jde hlavně o obecnou Geografii.

Jako první uvedu pojetí humánní geografie jako kritické reakce. Hlavním důvodem vzniku humánní geografie bylo přesvědčení o vymazání člověka z lidského světa, kterého se často dopouštěli jiné přístupy. Jiné přístupy mezi kterými byla právě geografie a různé varianty strukturalismu, například marxismus. Toto přesvědčení bylo obzvláště silně rozvinuto v eseji Davida Leye „Geography without man“ (Cresswell 2012; Ley 1980). Ley v tomto eseji ukazuje, že prostorové vědy a strukturální antropologie Lévi-Strausse, mají snahu zadusit člověka ve prospěch univerzálních zákonitostí. Sám Lévi-Strauss podle Leye prohlásil že: „Ultimátním cílem společenských věd není konstituce člověka ale jeho rozpuštění“ (Ley 1980).

Podobné tendence je možné spatřit napříč spektrem sociálních věd. Sociolog Chicagské školy Robert Park se například vyjádřil, že: „Pokud zredukujeme-li všechny sociální vztahy na vztahy prostorové, pak bude možné na lidské vztahy aplikovat základní logiku přírodních věd (Cresswell 2012; Park 1936).

Tyto ambice pak, podle Leye, odstraňují reálné, myslící, lidské bytosti ze sociálních věd ve snaze zprostředkovat zákonitosti pro představy a chování lidí. Tzv. „simple being“, je modelem jednoduchého bytí člověka, který tyto přístupy používají. To nazývá triumfem pozitivismu nad interpretací (Ley 1980). Další možnou ukázkou takovýchto přístupů jsou formy strukturálního marxismu, který redukuje veškeré kulturní projevy na pouhý produkt ekonomické základny (Cresswell 2012).

Humánní geografové argumentují, že člověk není jen nemyslící bytost existující v prostoru, která je ovládána abstraktními silami (Cresswell 2012). Člověk vědomě existuje v prostoru a má moc v tomto prostoru jednat.

V honbě za objektivitou mnozí zapomněli, že oni sami jsou lidmi.

Zapomněli na fakt, že veškeré vědění je produktem subjektů a určené pro jiné subjekty (Cresswell 2012). Jakákoliv objektivita je tak nedosažitelnou utopií. Přecházející myšlenky shrnuje Yi-Fu Tuan ve shrnutí ke své knize *Space and Place: The perspective of experience* (Cresswell2012; Tuan 1977).

The scientist postulates the simple human being for the limited purpose of analyzing a specific set of relations, and this procedure is entirely valid. Danger occurs when the scientist then naively tries to impose his findings on the real world, for he may forget that the simplicity of human beings is an assumption, not a discovery or a necessary conclusion of research. The simple being, a convenient postulate of science and deliberate paper figure of propaganda, is only too easy for the man in the street – that is most of us – to accept. We are in a habit of denying or forgetting a real nature of our experiences in favor of clichés of public speech.

(Tuan 1977; 203)

Tuan zde mluví o zkušenosti. Zkušenost jako taková je pro něj perspektivou, skrze kterou lze nazírat na vztah mezi člověkem a světem kolem něj. Problém kritizovaných vědeckých přístupů vidí v neexistenci zkušeností u modelu člověka (tzv. simple being), který tyto přístupy používají. Tuan tvrdí, že bychom měli být v kontaktu se světem pomocí svých těl, smyslů a emocí. Neměli bychom tyto (těla smysly a emoce) odvrhovat jako příliš triviální či subjektivní (Tuan 1977).

Tim Cresswell dále tvrdí, že by nebylo vhodné považovat humánní geografii jen za kritickou reakci. Tvrdí, že jde o pozitivní artikulaci vztahu mezi člověkem a zemí. Tento přístup stojí na širších filozofických inspiracích, jmenovitě humanismu, nestojí tedy jen na pouhé kritice obecné geografie (Cresswell 2012).

3.2) (RE)PRODUKCE PROSTORU A PAMĚŤ

Tématem této práce je, pokud toto téma zredukuji na úplný základ, manipulace s prostorem. V této podkapitole se pokusím ukázat jak je možné s prostorem pracovat, a jak naopak prostor působí zpětně na nás.

Jak už bylo řečeno v úvodu kapitoly, místa jsou tvořena z prostoru. Jsou tvořena lidmi a záleží pouze na nich jak budou prostor praktikovat. Samozřejmě existují určité hranice a kódy v jejichž rámci se to děje (viz následující podkapitola). Prostorem v názvu kapitoly je myšlen sociální prostor, který lze označit za totožný s místem, jak jsme si jej definovali v rámci dialektiky prostoru a místa.

Nejčastějším příkladem produkce míst je domov. Domov je konceptem, který je známý snad univerzálně (i když nemusí být pevně vázán na jediný bod, například u kočovných společností). Domov je tedy místem kam se zpravidla každý den vracíme, a který je, stejně jako všechna místa, definován v protikladu k prostoru, který se nachází kolem něj. I v případě přechodného domova lze pozorovat základní proces produkce sociálního prostoru. Lidé mají tendenci si svůj domov nějakým způsobem upravovat , tak aby se vyčlenil od okolního prostoru nejen přirozenými hranicemi (například zdmi oddělujícími byt od zbytku domu), ale i hranicemi vytvořenými v mysli člověka, významy. Místo je tak produkováno tím, že je mu dán význam(Cresswell 2004).

Místo je také možno pojmout v konceptu „bytí uvnitř“ a „bytí venku“⁴ dalšího humánního geografa Edwarda Relpha. Bytí uvnitř nějakého místa znamená se s ním identifikovat. Na druhé straně je bytí venku, mimo místo, které značí úplné odcizení jedince od místa, například bezdomovec v luxusní restauraci. Relph dále zavádí pojem autenticita bytí. Autentické bytí je formou existence, která se vyznačuje kompletním

---

4 Z anglického „insideness“ a „outsideness“. Bytí uvnitř a bytí venku je zde použito pro znázornění blízkosti konceptu s pojmem „dwelling“ M Heideggera.

uvědoměním a přijímáním odpovědnosti za svou existenci. Tento pojem Relph vyvinul z M. Heideggerova pojmu dwelling, což je bytí v prostoru. Autentické bytí je podle Relpha tím co moderní společnosti chybí, jeho slovy : „Jsme obklopeni bezmístností, způsobenou neschopností autentického vztahu k místu, tato bezmístnost nám nedovoluje být uvnitř místa a stát se tzv. insiders⁵“. Toto je způsobeno různými faktory, například masovou komunikací, centrální správou a nárůstem mobility (Cresswell 2004; Relph 1976, 49).

Důležitou informací zde je, že místa jsou tvořena lidmi, kteří je praktikují. Samotné místo působí na první pohled jako pasivní účastník tohoto procesu. Místo však samo sebe reprodukuje. Ideologie, která je k praktikování určitého místa vázána má vliv na to jakým způsobem lidé tato místa budou praktikovat. V tomto smyslu tak místa působí skrze ideologie zpět na člověka a lidské jednání.

Dalším fenoménem, který přispívá k produkci a reprodukci prostoru, je paměť. Paměť je obvykle evokována nějakým místem. Paměť lze v souvislosti s prostorem rozdělit na dva typy. Za prvé je to paměť jedince. Tato paměť je velmi subjektivní, v závislosti na tom co na kterém místě prožijeme si k tomuto místu vytváříme vztah, který je nejpatrnější v paměti jakou v nás vyvolává. Druhým typem paměti je paměť sociální (Cresswell 2004, 85-86).

Sociální paměť je taková, která je velmi obdobná pro větší skupinu lidí, kteří daný prostor praktikují. Často je vyvolávána za nějakým účelem. Sociální paměť je často užívána v rámci určité ideologie. Příkladem je třeba využití nějakého místa k vyvolání vlasteneckého citění v obyvatelstvu (památníky a podobně). V tomto případě sociální paměť posiluje politickou moc a legitimitu státu (Cresswell 2004, 88-91).

---

5 Z anglického „insiders“.

3.3) PRAKTIKOVÁNÍ A IDEOLOGIE

Při studiu prostoru dříve nebo později nutně narazíme na způsoby jak lidé prostor využívají. Pro využívání prostoru lze použít pojem praktikování⁶. Praktikovat nějaké místo znamená užívat ho způsobem, který se slučuje s myšlenkami určité ideologie.

Když se vrátíme k dialektice místa a prostoru můžeme konstatovat, že místo je vždy smysluplné. Člověk vždy existuje na nějakém místě a jedná v jeho rámci. Díky tomu jej také vždy interpretujeme (Cresswell 1996). Místo není objektivní realitou ale subjektivní interpretací prostoru. A přesně tyto myšlenky vedly některé geografy k domněnce, že můžeme místo číst jako text. Vlastně se tato myšlenka velmi podobá zhuštěnému popisu C. Geertze. Ovšem jak už bylo načrtnuto dříve, každé čtení je interpretací, můžeme tak mluvit o hierarchii čtení. Existuje velké množství způsobů čtení míst. Můžeme je číst normálně nebo abnormálně, hereticky či například z hlediska mocenských vztahů, dominantně a podřízeně (Cresswell 1996, 13).

Způsob čtení místa je součástí ideologie. Ideologie samotná je souhrnem myšlenek které ovlivňují a provázejí naše akce. Podle Gorana Therborna jsou ideologie důležitou součástí lidského života, konstituují jak lidé žijí své životy a jsou pro ně vzorem. Díky ideologiím tak lidé žijí své životy ve smysluplném, strukturovaném světě (Cresswell 1996; Therborn 1980). Pro naše užití to znamená, že lidé díky ideologii znají způsob jak dané místo praktikovat aniž by nějak vybočovali z řady.

Ideologie mají vliv na nejjednodušší procesy formování prostoru. Tím, že ovlivňují naše akce ovlivňují jak prostor praktikujeme, protože právě tyto akce jsou praktikami, které tvoří místa z prostoru. Také je třeba mít na paměti, že ideologie je zřídka jen jedna. Při praktikování míst je jich v činnosti celá řada, např.: ideologie rasy, genderu, náboženství,

---

6 Z anglického „practice“.

nacionalismu atd. (Cresswell 1996).

3.4) TRANSGRESE

Transgrese je, ve svém nejzákladnějším vymezení, prostým překročením čáry. Transgrese jako činnost je něčím, co překračuje hranice a je považováno za nevhodné pro dané místo. V tomto duchu používá Tim Cresswell výraz anachorismus, pro něco co není na svém místě (Cresswell 2004, 103-104).

Jako koncept je transgrese velmi podobná sociologickému konceptu deviace. Naproti deviaci je však transgrese výhradně prostorovým jevem. A jako takový jev překračuje jak geografické, tak sociokulturní hranice (Cresswell 2004, 103-104).

Transgrese je, v návaznosti na předchozí podkapitolu, nesprávným čtením prostoru, a tím i jeho nesprávným praktikováním v rámci většiny. Jde tedy o praktikování prostoru, které se neslučuje s převládající ideologií, která se k danému prostoru váže.

Transgresí lze také nazývat existenci mimo prostor (místo). Taková existence je často spojována se špínou a znečištěním (Cresswell 2004, Douglas 1966). takováto osoba se pak dopouští transgrese téměř univerzálně, jelikož je jen velmi málo míst, do kterých skutečně patří. Nejčastějším příkladem je fenomén bezdomovectví.

Malkki uvádí, že existuje tendence moderní společnosti lokalizovat jednotlivce a identity v určitém prostoru, uvnitř nějakých hranic. Lidé mimo prostor jsou tak vnímáni zcela negativně (Cresswell 2004, Malkki 1992). Takovéto negativní vnímání pak samozřejmě může dále posilovat exkluzi těchto osob ze společnosti.

Transgrese má také schopnost odhalit jinak neviděné struktury. Ty

lze pozorovat z reakcí lidí na transgrese. Transgrese tak může ukázat to co bylo dříve samozřejmé a tzv „common sense“⁷ (Cresswell 1996, 10).

4) GUERILLA GARDENING

V této práci se chci věnovat modernímu pojetí guerilla gardeningu jako sociálního hnutí. Tedy činnosti jejíž historie sahá, na rozdíl od „evolucionistického“ pojetí, pouze několik desetiletí do minulosti. „Evolucionistickým“ pojetím guerilla gardeningu mám na mysli takové pojetí, které vychází z předpokládané transformace guerilla gardeningu z komunitního zahradničení, které je součástí urbánního prostoru již po celá staletí ne-li tisíciletí. V tomto pojetí sahají kořeny guerilla gardeningu tak hluboko do minulosti, že je nelze přesvědčivě datovat (Hardman 2011).

Guerilla gardening jako pojem vychází ze slova gardening, tedy zahradničení a výrazu guerilla warfare, který značí způsob boje do češtiny přeložitelný jako partyzánský. Guerilla gardening je tedy partyzánským zahradničením.

Moderní hnutí vzniklo v New Yorku roku 1973 pod názvem *Green Guerillas*. Tato skupina užívala techniky jako je vrhání tzv. „Seed bombs“ do nepřístupných míst. Seed bombs jsou objekty naplněné semínky rostlin a hnojivy, jejichž úkolem je vyrůst na místě dopadu. První seed bombs užívané členy *Green Guerillas* byly vyráběny z prezervativů plněných semeny rostlin a hnojivy (Hardman 2011).

Guerilla gardening je provozován skupinami i jednotlivci. Organizační struktura skupin je v rozsahu od autoritativních skupin připomínajících skutečné vojenské jednotky, po anarchistické skupiny bez zjevné struktury rozhodující se na základě konsensu (Hardman 2011).

---

⁷ V češtině lze použít výraz selský rozum.

Politické názory skupin se rovněž nachází v širokém spektru. Starosta New Yorku nazval zahradníky komunisty, zatímco pravicově zaměřený Adam Smith Institute vyjádřil podporu webu GuerillaGardening.org a média je běžně označují za anarchisty a narušitele kultury (Reynolds 2008).

Stejně nesourodé jsou i důvody proč lidé tuto činnost provádějí. Pro některé jde pouze o formu zábavy, či adrenalinový zážitek z porušování zákonů a norem. Pro jiné je to způsob jak upozornit na závažné politické problémy a témata. Stojí za zmínku, že nejčastější politickou agendou je poukazování na nefunkční pozemkové právo a pochybné územní plánování. Důvody jsou stejně různorodé jako lidé jimž náleží. Jediné co se zdá být všem skupinám i jednotlivcům společné je, že jejich činnost může být považována podle zákonů konkrétních zemí za nelegální (Hardman 2011).

Podle Reynoldse mají guerilly sklon spadat do jedné ze dvou skupin. Do první skupiny spadají ti, kteří provozují guerilla gardening ve snaze zkrášlit okolní prostředí. Tedy těch kteří jsou nejbližší čisté tvorbě místa z prostoru. Do druhé skupiny patří ti jež se snaží prostor využít k pěstování užitkových rostlin, především potravin (Hardman 2011; Reynolds 2008).

4.1) GUERILLA GARDENING JAKO SOCIÁLNÍ HNUTÍ

Jak už jsem se zmínil na předchozích řádcích, uvažuji v této práci o guerilla gardeningu jako o sociálním hnutí, a proto jej tak hodlám v této podkapitole definovat.

Prvním krokem je upřesnění pojmu sociální hnutí. Sociální hnutí je podle Fulchera a Scotta širokou aliancí nebo sítí jednotlivců, skupin a organizací spojených společnými aspiracemi, zájmy a cíli. Sociální hnutí může být například obchodní unií, politickou stranou, sousedským sdružením, nátlakovou skupinou nebo jakoukoliv jinou organizací která sdílí stejný politický záměr (Hardman 2011; Fulcher and Scott 2003).

Pokud definici zredukujeme na úplné jádro, zjistíme, že sociální hnutí je politickou aplikací myšlenek, která může být prováděna téměř kýmkoliv (Hardman 2011; Gardier 1998; Nancy 1998). Pokud tuto definici aplikujeme na fenomén guerilla gardeningu získáme pozitivní výsledek. Guerilla gardening skutečně aplikuje myšlenky, které jsou součástí široce sdílené ideologie, na určitý cíl, v tomto případě na využívání volného či nevyužívaného prostoru. Lokální skupiny tak podle této definice jsou součástí širokého hnutí a to dokonce i tehdy kdy jsou izolovány a bez kontaktu s jinými skupinami.

4.2) FOOD NOT BOMBS

Food not Bombs je sociální hnutí sestávající z volného uskupení nezávislých skupin po celém světě. Jelikož skupina kterou studuji je primárně skupinou Food not bombs, tak v této kapitole popíši o co se vlastně jedná.

Food not bombs jako aktivita vznikla v americkém Bostonu. Aktivista Brian Fiegenbaum byl zatčen při protestu před nukleární elektrárnou

Seabrook, a jeho přátelé se snažili získat peníze na právní prostředky pro jeho osvobození. Prostředky se snažily získat prodejem jídla před studentskou unií v Bostonu. Přestože akce nebyla zvláště úspěšná, vnukla jim nápad, který dal vzniknout celému novému hnutí.

Food not Bombs se snaží poukázat na sociální problémy moderní společnosti. Všímají si plýtvání surovinami (hlavně jídlem) a snaží se tyto suroviny využít. Poukazují na hladovějící lidi na jedné straně a obrovské finanční prostředky věnované na vojenské účely na straně druhé. Odtud pochází jejich název. Anglické *Food not Bombs* bývá do češtiny překládáno jako *Jídlo místo zbraní*.

Skupiny Food not Bombs fungují bez zjevné organizační struktury. Jsou pokládány (a často jimi i jsou) za anarchisty. Rozhodování je v rámci skupiny řešeno formou debat, do kterých může vstoupit kdokoliv. Konsensus je základem rozhodování, demokratická volba je pravděpodobně u některých skupin užívána, nicméně se neslučuje se zásadami hnutí samotného.

Na celém světě existuje přibližně 500 lokálních skupin, které se nechali zveřejnit na webu www.foodnotbombs.net. Je jich však mnohem více, tvůrci dříve zmíněného webu tvrdí, že Food not Bombs operuje minimálně v 500 městech ve Spojených státech Amerických a nejméně dalších 500 v Evropě, Asii, Africe, Blízkém východě, Austrálii a Novém Zélandu.

Základní činností skupin Food not Bombs je získávání jídla, které bylo vyhozeno nebo darováno. Následně je toto jídlo rozdáváno potřebným, případně je rozdáno jídlo z takto získaných surovin uvařené. Toto jídlo je poté rozdáváno na veřejných místech komukoliv bez rozdílu.

Ač se tak mohou na první pohled zdát, skupiny neprovozují charitu. Od charity se distancují a usilují o nenásilnou změnu. Jejich ideálem je aby charitu nikdo nepotřeboval.

Nenásilnost hnutí je podtržena i odmítáním násilí nejen na lidech ale i na zvířatech, tudíž je jídlo připravované a rozdávané striktně veganské⁸. Dále se skupiny často angažují v protiválečných protestech. Stojí za zmínku, že Spojené Státy Americké řadí hnutí Food not Bombs na seznam teroristických organizací. Můžeme pouze spekulovat, že na tento seznam je umístilo právě množství protestů proti válečným operacím a zbrojení obecně (www.foodnotbombs.net 2015).

---

⁸ tj. bez jakýchkoliv živočišných surovin.

5) PRŮBĚH TERÉNNÍHO VÝZKUMU

Samotný terénní výzkum proběhl v létě a na podzim roku 2014. Stěžejní metodou bylo zúčastněné pozorování a následné rozhovory se členy skupiny. Původně plánovaný rozsah výzkumu bylo bohužel nutně značně omezit, a to hlavně kvůli snížené frekvenci činnosti skupiny.

V úvodu řeknu něco o sledované skupině. V zásadě se jedná o standardní skupinu Food not Bombs (Viz kapitola 4.2), myslím si však, že neuškodí shrnout si její charakteristiky. Jedná se o volné uskupení lidí věnujících se Food Not Bombs. Skupina se vaření věnuje již přes 5 let a rozdává jídlo zájemcům bez rozdílu jednou měsíčně. Jádrem skupiny tvoří 3-4 lidé ale často se zapojují i další dobrovolníci. Organizační struktura je anarchistická, o organizaci v užším významu tedy nelze mluvit. Rozhoduje se během debat formou konsensu. Suroviny získávají v souladu s myšlenkou Food not Bombs hlavně tzv. "Dumpster divingem"⁹, některé suroviny jsou kupovány za peníze získané z dobrovolných příspěvků, benefičních akcí a prodejem jídla za symbolické ceny na kulturních akcích.

Skupina již o guerilla gardeningu uvažovala delší dobu (v řádech let) k realizaci ovšem došlo až na začátku roku 2014. Pravděpodobným impulzem byl přebytek volného času jednoho z členů skupiny, způsobený nedávnou ztrátou zaměstnání.

Jelikož jsem se skupinou v kontaktu téměř po celou dobu její existence, byl pro mě vstup do terénu velmi snadný. Známost prostředí i zkoumané skupiny byla také jedním z důvodů proč jsem si toto téma vybral.

Vstup do terénu proběhl po ústní domluvě kdy jsem členům skupiny vysvětlil, že hodlám na výzkumu jejich činnosti postavit svou bakalářskou

---

9 „Dumpster diving“ je metodou získávání použitelných potravin z kontejnerů. Kromě své praktické funkce, získávání surovin, také poukazuje na plýtvání potravinami.

práci. Po tomto vysvětlení jsem získal jejich souhlas. Ulehčujícím faktorem mohla být i znalost metod sociálních věd některých účastníků, získaná předchozím studiem vysoké školy. Ale předpokládám, že i bez těchto znalostí bych neměl žádné větší potíže.

Prvním krokem v procesu guerilla gardeningu je plánování, po kterém následuje samotná akce. Plánování často probíhalo při vaření Food not Bombs, kdy se skupina nejčastěji setkává. Akce nebývá jednorázová, jako u jiných skupin ve větších městech, které jsou zaměřeny například na sázení na veřejných prostranstvích. Akce samotná je tedy rozdělena na několik termínů, které většinou nejsou naplánovány dopředu. Samotná data a časy akcí jsou určeny vzájemnou domluvou, a záleží na časových možnostech členů skupiny. Po akcích existuje tendence místo dál revidovat a kontinuálně opečovávat.

Hlavní akcí na které skupina pracovala, a stále pracuje, je obnova sadu na okraji města. Jedná se o pozemek na konci sídliště, sousedící s přílehlou příměstskou obcí. Majitelem je místní těžební společnost, která pozemky dlouhodobě vlastní. Plocha bezprostředně sousedí se základní školou.

Plocha byla před zásahem skupiny zarostlým a nevyužitým kusem země, sloužícím jako zkratka k místní louce, na kterou lidé ze sídliště chodí venčit domácí zvířata. Po zásahu se funkce nijak výrazně nezměnila, tedy až na užitnou hodnotu stromů. Samotná plocha, která byla zahradníky upravena je přibližně 1000 m² půdy zarostlé hlohem sousedící s jednou z výše zmíněných cest.

Pozemek byl využíván místní základní školou, se kterou bezprostředně sousedí. Škola využívala tuto plochu jako sad k výuce pěstitelských prací. Takto ho škola měla v nájmu za symbolickou částku až do roku 1989, kdy byla smlouva zrušena. Těžební společnost nabídla škole novou smlouvu, nicméně částka za kterou měl být pozemek

pronajímán byla pro školu příliš vysoká. Pozemek byl tedy školou opuštěn a od té doby chátrá. Jediné co připomíná jeho předchozí úlohu jsou zbytky oplocení, několik cest a množství ovocných stromů a keřů, které za léta bez lidské ruky zplaněli.

Plánování samotné akce na tomto pozemku probíhalo, bez mé přítomnosti, pravděpodobně na konci roku 2013 a začátku roku 2014. Skupina neměla zprvu jasnou představu o tom kde budou akci provádět. Richard, jeden ze stěžejních zahradníků a můj klíčový informátor se k výběru plochy vyjádřil takto:

Výběr těch míst ... ten sad byl vlastně vybraný... sme původně mysleli něco jiného a pak nás jeden známej jako upozornil na to, že je tam školní zahrada, kde jak já tak i František, sme tam oba dva chodily na zemědělský práce ještě na základní škole, takže sme k tomu měli i nějaký vlastní vztah, takže sme tam vždycky museli lopotit a makat z donucení během pěstitelskejch prací a když už pak tam se mělo sklízet, tak byly prázdniny a to už sklízely většinou učitelé, takže sme to jako nedělali rádi neměli tu zahradu nějak extra rádi, a teďkon sme si jako řekli, že když nás nikdo do toho nenutil, tak sme tam prostě přišly a s chutí, a s radostí začali dělat s tím, že jako možná z toho pár jablek budeme mít i my... já z toho teda jako ochutnal jedno jabko no... (smích) NO ale třeba z toho bude mít radost i někdo jinej. Což si myslím že spousta lidí... že tam byla i taková zpětná vazba vod lidí který pak chodily kolem, že ty jako byli překvapený... a jako moc se jim to líbilo no, že to tam prostě bude nějak vypadat, že to nebude akorát zarostlý houští prostě ..

(Richard – rozhovor - 29.12.2014)

Předcházející úryvek je částí rozhovoru, který byl proveden na konci roku 2014, tedy vlastně po skončení sezónních prací na pozemku, nicméně se shoduje s tím co mi bylo řečeno v rámci nestrukturovaných, informativních, rozhovorů během zúčastněného pozorování v průběhu

sezóny. Během takového typu rozhovorů je samozřejmě obtížné používat nahrávací techniku, tudíž jsem se spoléhal na svou paměť a několik poznámek (Russel 2011, 211).

5.1) GUERILLA Z POHLEDU GUERILLY

Tato podkapitola je věnována tomu jak vnímají guerilla gardening samotní účastníci. Data jsou získána z rozhovorů se dvěma členy skupiny. Opět se jedná o polo-strukturované rozhovory provedené po sezóně.

Můžeme předpokládat, že se pohled na určitou aktivitu zvenčí a zevnitř nijak zvlášť neliší. Samozřejmě víme, že se liší, a velmi, ale jako metodologické východisko je tento předpoklad velice účinný. Pokud klademe otázky tak, že předpokládáme určitý výsledek, nejspíš nám je tento předpokládaný výsledek vyvrácen, a my tak získáme další poznatky o tom jak je vyvrácen. Samozřejmě se tyto předpoklady mohou i potvrdit. Je třeba mít na paměti, že zde nezískávám žádná fakta ale pouze interpretuji.

Předpokládám, že guerilla gardening je fenoménem který se týká především města, v rurálních oblastech nedosahuje takového významu, je sporné zda je takovouto činnost na venkově vůbec vhodné nazývat guerilla gardeningem. Jeden ze členů skupiny, se na otázku co si pod pojmem guerilla gardening představuje vyjádřil takto:

Otázka: Co si představuješ pod guerilla gardeningem?

Tak řekl bych, že ten pojem samotnej je, jako dost asi zmenšuje co já pod tím vidím, jako pod tou činností jako takovou, já bych to zobecnil tak, že myslím si že je to konkrétně tadyten jev když člověk začne provozovat s vědomým že dělá aktivitu jako guerilla gardeningu tak je to spotánní zasahování vlastně do, pozitivní zasahování, do svého vlastního prostředí ve kterým žiji. To znamená že nějakým způsobem cejtím potřebu to

prostředí zušlechtovat, navracet třeba blíž k přírodě a zužitečnovat ho ve smyslu třeba .... jedlej keř, nebo keř kterej má jedlý plody tak určitě je užitečnější než nějaká železná ozdoba která tam prostě jenom rezne někde v prostoru. A ... obecně je to hodně viditelný ve městech že jo, tam bych to vyloženě viděl jako takovej ten , jako jak je v tom názvu guerillovej boj, kdy opravdu ty lidi asi maj potřebu nákyim způsobem jít třeba proti smýšlení třeba většiny. Ale pak třeba je druhej rozměr kdy je potom vyloženě jako utváření krajiny, nebo když člověk žije víc na venkově, nákyim způsobem tak tam potom už ten pojem guerilla gardening bych no... asi ztrácí už ... neobsahuje tadytu činnost, vyloženě to zkulturňování, pozitivní zasahování do okolního prostředí, si myslim, že je mnohem širší u těch lidí, než jako obecně ten pojem jako takovej jak je vnímanej a jak je schopnej obsáhnout.

(Lukáš – rozhovor - 29.12.2014)

Jeho slova vlastně potvrzují co jsem již napsal, guerilla gardening můžeme vyhradit spíše pro město. Zajímavé je z jakých příčin tomu tak je. Ve městě i na venkově má činnost nejčastěji dvě podoby. První je zkrášlování prostředí a druhou je dávání užitku neužitečným plochám. Samozřejmě, že tyto dvě roviny se vzájemně prolínají. Na venkově ovšem první podoba často chybí, a převládá zde užitek. A nejen, že převládá ale navíc je tento užitek nejčastěji pro osobní potřebu. Chybí zde veřejný prospěch, kterým je guerilla gardening často motivován. Co často chybí při provozování guerilla gardeningu na venkově, je politický záměr. A právě proto zde chybí prvek transgrese, který městský guerilla gardening tolik definuje. Pro lepší představu jsem se ho zeptal na upřesnění:

Pro město, tam jako samotnej ten jak to je jak to vnímam ty slova, jak na mě působí ten guerilla gardening vnímam jako hodně městskej prvek. Maximálně nějak příměstskej. a pak ... samotná ta filozofie jako zasahování, pozitivní zasahování, do okolní krajiny je mnohem širší, jako tam to vidim v konfrontaci s tím urbanizovaným prostředím, který je jako hodně takový,... že jo ... geometrický, přesně daný rozměry prostě má to úhly má to prostě čtverce, to co narušuje jakoby tu přírodu. A pak samozřejmě materiály ze kterých je to použitý že jo, prostě beton, asfalt. A

do toho když tam člověk začne začleňovat takov... většinou ... tam už to působí jako vyloženě jako takovej střet dvou světů. Toho světa města a toho světa jakoby přírody, takhle náč to vidim asi... Ale samotná..samotnej ten guerilla gardening třeba probíhá spíš já mam třeba zkušenosti třeba i na tom venkově, kde člověk využívá prostor na kterej nemá vlastnické nárok, a ten prostor je nevyužívanej nějakým směrem a člověk mu dá tu užitnou hodnotu. Ve městě bych to rozdělil zase, že tam se spíš zaměřujou lidi na tu estetiku. jako zušlechtovat ten prostor, kdežto ta aktivita třeba na venkově tak tam guerilla gardening spočívá spíš třeba v užitku. Že zasahuju do stromů, prostě využívám starý sady a využívám třeba půdu, která ležela ladem nebo není využítá, na tvorbu potravin, že už mě nezajímá, nebo už nejde ani tak o vo to aby byl hezkej květinovej, prostě květináč na autobusový zastávce pověšenej, kterej sice tě potěší když jedeš do práce ale, že do toho prostředí zasáhneš nějakou tou formou aby ti dala ten užitek prostě. Pěstuješ brambory, pěstuješ tam cibuli, ale ty oblasti se samozřejmě prolínaj, jak to etický zušlechtění, tak to využití prostoru pro produkci a možná vo tom to i je ten guerilla gardening, jakože hledání toho kompromisu, kdy mi de ještě o estetiku a kdy mi de vyloženě o nějakou užitečnost.

(Lukáš – rozhovor - 29.12.2014)

Můj předpoklad, že guerilla gardening je ryze městskou záležitostí, stojí tedy na vratkých nohách. Pokud guerilla gardening definujeme jako činnost, která má nějaký politický podtext, pak můžeme guerilla gardening na venkově vyloučit a vůbec jej tak nenazývat. Nicméně pokud jej pojmem tak, že politický podtext je jenom součástí této činnosti, nebo dokonce nemusí být přítomen vůbec, pak můžeme říci, že guerilla gardening se vyskytuje v obou prostředích.

Druhý rozhovor byl trochu rozdílný ale opět jsem narazil na vracení funkce prostoru, který funkci (snad kromě spekulativního nabývání tržní hodnoty pozemku) neměl, případně ji ztratil. Navíc je v něm mnohem patrnější, již zmiňovaný politický záměr. Nejde tu jen o to zkrášlit prostředí a dát prostoru užitek, ale také je tento prostor dáván zpět do rukou lidí.

Pro lepší představu uvedu úryvek z výše zmiňovaného rozhovoru:

Otázka: Co si představuješ pod pojmem guerilla gardening?

No asi vrácení veřejného prostoru nazpátek lidem, aby ten prostor veřejnej, jako lidem, sloužil trochu efektivnějc, víc než aby tak jako ležel ladem no...

Tak, ta myšlenka třeba na tom příkladu toho, tý bejvalý školní zahrady. Prostě fungovala x let jako školní zahradu, kterou nechali zplanět, zdevastovat a ... nám přišlo jako dobrej nápad no, ty stromy prostě zachránit, aby ty lidi prostě i měli pěkný místo, kam můžou jít, do přírody a rovnou aby to i neslo užitek, to si tam můžou nasbírat, potom na podzim jabka, v létě třešně. Aby to prostě jako fungovalo a lidi svým způsobem i v dnešní době aby to mělo i ten sociální dopad. Že to je jako trošku, kupovat drahý potraviny který se vozí přes půlku Evropy, když si můžou utrhnout jabko sto metrů od baráku, který prostě akorát není tak velký, není tak naleštěný ale je to jabko no, což... si myslím že může lidem stačit a navíc když to uvidí tyje, i ty děti tak budou spíš, spíš to vážit a budou vědět že jabka nerostou v krámě ale že rostou na stromě.

(Richard – rozhovor - 29.12.2014)

Když srovnáme oba rozhovory, zjistíme, že první se zaměřuje na spor přírody a města, zatímco druhý na vrácení prostoru do rukou veřejnosti. A druhého rozhovoru je navíc velmi patrný již zmiňovaný politický záměr. Nejde tu jen o vrácení prostoru lidem, jde tu také o zaměření na lokální zdroje a odpor ke globalizaci. Tím, že vrací prostor lidem se mimo jiné snaží veřejnost vzdělávat obyvatele ve prospěch tohoto záměru. To se výrazně prolíná s ideologií Food not Bombs. Jídlo je tu stejně jako u Food not Bombs dáváno lidem zdarma a bez nároku na honorář (i když jde spíše o zdroj jídla než o jídlo samotné). Jídlo je také dáváno komukoliv bez rozdílu, stejně jako u Food not Bombs. Další paralelou je fakt, že sad je obnovován, aby byl opět užitečný, což se

velmi podobá záchraně potravin z kontejnerů (hlavnímu zdroji surovin Food not Bombs, viz kapitola 4.2).

Tím se dostáváme k pojetí guerilla gardeningu jako boje. Boj, který je obsažen v jádru tohoto pojmu se předpokládám nejčastěji objevuje právě ve městech. Další část rozhovoru mi dá za pravdu:

Otázka: A co se týče nějakýho toho boje jak si říkal?

Ten boj, to určitě vidím víc v tom městě takže tam je ten zásah jakoby víc viditelný. Soukromý vlastnictví je tam jako víc prosazovaný těma lidma, vyloženě si hlídaj to a když prostě naběhneš někde za vesnicí na nějakou mez prostě a zasadiš si tam pár řádků brambor tak to asi nevyvolá takovou nevoli nebo takovou nějakou odezvu z prostředí. jako negativní. než když naběhneš do parku, zřeješ tam prostě tři řádky zasázíš tam brambory, tam se setkáš samozřejmě potom ještě s větší negativní reakcí. Takže jako i když to vezmeme jako partyzánský zahradničení v tom významu jako takovým to vidím jakože ta větší konfrontace je v tom městě a tam vidím spíš ten boj. Kdežto ten venkov ten už sem jako... právě jak sem říkal na začátku už ten pojem přesahuje trošku dál, že už to není vyloženě o tom boji.

Ale to je jenom vnímání toho slova jako termínu, jak se to vezme, jako mam jenom pocit prostě, že v tom městě je to takový víc... jako konfrontační, třeba ta metoda nebo i lidi který razili tady tu myšlenku tak i oni přemýšleli jak by na ty lidi zapůsobili, kdežto na tom venkově jako tadyto není potřeba že jo. Tam naopak spíš přemýšlíš nad tím, nad tou produkcí třeba, tak jako tady bych rozdělil trošku jako asi ten guerilla gardening.

(Lukáš – rozhovor - 29.12.2014)

Boj je v guerilla gardeningu obsažen právě ve vztahu k prostoru. Je to právě transgrese, která tento boj definuje. Samotné obdělávání cizích pozemků není nijak zvlášť transgresivní činnost. Transgrese má tu

vlastnost, že musí být vidět. Málokdo si všimne, že nějaký pozemek, je měněn, pokud to není veřejný prostor nebo pokud nemá k tomuto pozemku vybudován osobní vztah. Samozřejmě záleží také na velikosti změn, které byly provedeny.

Transgrese také nemusí být na první pohled vůbec identifikována. V rámci guerilla gardeningu se stává, že si místní obyvatelé vůbec neuvědomují, že změny prováděné v jejich prostředí jsou dílem dobrovolných aktivistů. Často se stává, že je změna zaměňována se záměrem obce. Tohoto faktu si je většina skupin vědoma, a dokonce jej využívá jako techniku. Oranžová reflexní vesta je vše, co člověk potřebuje, aby na veřejnosti mohl měnit prostor bez povšimnutí (Hardman 2011).

5.2) TRANSGRESE V PRAXI

Jak již bylo řečeno, transgrese nemusí být nejdřív vůbec zaregistrována. Studovaná skupina neužívala maskovacích technik, které jsou běžně užívány zahradníky po celém světě. Pro tento typ akce nebyly nutné. S kolemjdoucími obyvateli jednali na rovinu a dokonce měli problém jim vysvětlit, že to dělají na svůj vlastní popud. To popisuje Richard v rámci odpovědi na otázku jak lidé reagovali takto:

Reakce byly pozitivní, ze začátku jako překvapený protože jako netušily prostě , jako nejdřív si mysleli že tam sme prostě poslaný od nějaký zahradnický firmy, tak sme říkali že ne , že sme tam prostě jako z dobrý vůle, tak si pak začali myslet, že sme tam v rámci obecně prospěšnejch prací, místo tj.. jako kriminálu že nás poslali dělal takhle .. a i když to sme jim vyvrátily, tak si začali šuškat že sme jakoby nějaký farníci, nějaký křesťani, který tam jako poslali z blízky farnosti. Tak to sme jim teda taky vymluvily, že nás tam neposlal... ani firma, ani soud, ani bůh, že sme tam prostě z vlastní,

jakoby vůle a z vlastního jako rozhodnutí, což jako na to koukali docela jako .... docela divně, ale posléze to pak překousli a pak tam dokonce přišel jeden pán a požádal nás jestli bysme mu i nepomohli u něj na zahradě prořezat stromy,

(Richard – rozhovor - 29.12.2014)

Transgrese je ve své definici často považována za negativní. Je spojena s perzekucí ze strany moci, jako špatné čtení prostoru (Cresswell 1996). Zvláště příslušné úřady a vlastníci pozemků mají často výhrady. V rámci guerilla gardeningu ale může být viděna i v pozitivním světle. A to hlavně v očích obyčejných lidí, žijících v okolí.

Transgresí tu možná můžeme pozorovat spíš v motivech zahradníků, než v samotné činnosti. Pracování ve svém volném čase bez nároku na honorář, nebo jakoukoliv odměnu, je právě tím aktem transgrese. Transgresi lze jasně identifikovat z reakcí kolemjdoucích. Už jen kaskáda možností, které kolemjdoucí vymysleli, ukazuje na to, že jejich motivy překračují pomyslnou čáru.

Samozřejmě pokud by skupina prováděla guerilla gardening s důrazem na protest, tak jako mnoho jiných skupin ve velkých městech, pak by byla transgrese viditelná. Nicméně lokace, jako je pozemek na hranici malého města, není dostatečně viditelná, aby ukázala transgresi v celé své nepatřičnosti. Samotná činnost guerilla gardeningu se tak v případě této skupiny neukázala být zvláště transgresivní.

5.3) PROSTOR Z POHLEDU GUERILLY

V této části se chci věnovat hlavnímu cíli této práce: Ukázat jak je prostor vnímán někým kdo s ním manipuluje. Jak už jsem psal dříve,

prostorem manipulujeme všichni, tak abychom vytvořili místo k životu. Jak se tedy liší manipulace s prostorem zahradníků a většiny společnosti? Rozdíl vidím ve dvou charakteristikách.

Zaprvé: většina populace manipuluje jen s prostorem, který jim patří, dočasně či trvale, nebo ho legálně využívají, a to způsobem, který se shoduje s lokálními normami. Zahradníci naproti tomu užívají prostor na, který nemají jakýkoliv právní nárok. Jediný nárok jaký na prostor mohou mít je morální.

Zadruhé: způsob jakým většina populace nakládá s prostorem je založený na uspokojování jejich osobních potřeb (samozřejmě ne univerzálně). Naproti tomu osoby provozující guerilla gardening, zvláště pak ti kteří ho provozují se silnou politickou agendou, upravují prostor ve prospěch celé společnosti (lokální), a mnohdy z toho žádný osobní prospěch nemají.

Vzhledem k tomu, že jsem již věděl, že členové skupiny jsou bývalými žáky přilehlé základní školy, která pozemky dříve užívala, mne zajímalo jaký vztah k tomuto kusu země mají. První co mne napadlo bylo, zda si manipulací s tímto prostorem nevytvořili nějakou formu „vlastnického vztahu“ k němu. To by se shodovalo s konceptem vytvoření místa z prostoru. Jak již bylo řečeno dříve: Člověk si k prostoru, který se jeho přičiněním stává místem, vytváří emocionální pouto. Na tento předpokládaný vztah k prostoru jsem se v rámci rozhovoru ptal Richarda a dostal jsem následující odpověď:

Tak to ani ne jako vlastnickej vztah ten vlastnickej vztah k tomu pozemku sem měl vlastně vybudovanej, vlastně díky tý historii, že sem tam vlastně chodil na tu základní školu a musel sem tam v rámci pěstitejskejch prací dva roky makat tak ... to už sem ten vztah měl , spíš ten dobrej pocit z toho, že najednou prostě z tý džungle která tam byla, tam za dvacet let narostli nálety hlohu tak prostě

různejch takovejhle těch pichlavejch keřů, hlavně hloh, a když to tam jako takhle prokouklo a bylo vidět že to vlastně funguje jako sad, tak to bylo jako příjemný no .

(Richard – rozhovor - 29.12.2014)

Zde bych se rád vrátil ke dvěma rozdílům mezi manipulací s prostorem v rámci většiny populace a v rámci guerilla gardeningu, které jsem uvedl na začátku podkapitoly. Konkrétně mám na mysli druhý rozdíl. Původně jsem se vyjádřil o tom, že guerilla gardening má hlavně nesobecký podtext pro manipulaci s prostorem. Zde můžeme pozorovat jednu z možností jak může guerilla gardening uspokojovat potřeby jednotlivce: onen dobrý pocit z vlastní práce. Dalším příkladem je například již zmiňovaný guerilla gardening v rurálních oblastech.

Samotný „vlastnický vztah“, tedy emocionální propojení s prostorem, se ukázalo jako běžný jev. Místo, které bylo takto vytvořené, bylo zamýšleno jako veřejná plocha, nicméně se pro zahradníky stalo něčím, nepříliš vzdáleným geografickému konceptu domova. Tudíž lze konstatovat, že teze Tima Cresswella a dalších humánních geografů o tom, že při tvorbě místa z prostoru se k němu člověk emocionálně poutá, je, domnívám se, pravdivá i pro tuto skupinu zahradníků (Cresswell 2004). To bylo možné pozorovat i v rámci zúčastněného pozorování, kdy jsem si všiml například rozhořčení nad odpadky, které zde lidé poházeli mezi časy prací.

V této části lze aplikovat i pojem paměti (viz kapitola 3.2). konkrétně na to jak si zahradníci tento prostor vybrali. Díky tomu jak prostor praktikovali jako žáci základní školy, si k němu vybudovali paměť, která nyní ovlivňuje jejich vnímání prostoru. Kdyby nebyli žáky zmíněné základní školy a nepracovali na těchto pozemcích, pak by pravděpodobně nově vytvářené místo pojímali úplně jinak. Chyběla by zde určitá nostalgie, a snaha o obnovu tohoto prostoru, by směřovala

trochu jiným směrem. Vzhledem k tomu jak si skupina vybírala lokaci pro svou činnost, tak by pravděpodobně tento pozemek nebyl vůbec vybrán.

Rád bych ještě upřesnil, že zahradníci mají sice k místu vybudován určitý emocionální vztah, nicméně tento vztah se nezdá být natolik silný jako například u zmiňovaného konceptu domova. Když jsem se ptal na jejich názor na fakt, že obdělávají pozemek, který jim nepatří dostal jsem mimo jiné i odpověď naznačující, že skupina, by v případě nutnosti svou činnost přesunula jinam:

Otázka: jak to vnímáš, že ty vlastně deš a začneš obdělávat pozemek kterej ti vlastně nepatří?

Já to takhle neřeším ten... jako víme že to patří místnímu podniku, kterej je velkym majitelem pozemků a ten to tam prostě má, ale prostě má to tam hlavně kvůli tomu, že tam možná v podzemí je trošku kaolínu, ale težit se tam asi nikdy nebude a ten pozemek dvacet let ten podnik nevyužíval, takže nemáme strach z toho, že by ho začal někdy využívat a pokavaď ho ten majitel pak jako bude chtít s tím něco udělat, tak je to jeho pozemek .. ale do tý doby než se tam začne něco dít a tak ty stromy tam rostou, tak at ploděj a dávaj ty jabka a ne malý padančata ale pořádný jablíčka, který můžou dělat lidem radost.

(Richard – rozhovor - 29.12.2014)

Richard tak nijak nenarušuje legální vlastnický nárok majitele pozemku, spíše reaguje na jeho využití. Tento názor se shoduje s názorem zbytku skupiny. Obecně lze vidět snahu vytvořit nějaké místo z nevyužitého prostoru, který by jinak ležel ladem a znamenal pro místní obyvatele i zahradníky jen o málo více než houští u cesty

6) ZÁVĚR

V práci jsem se pokusil zasadit aktivitu guerilla gardeningu do teoretického rámce humánní geografie. Vymezil jsem tedy všechny potřebné pojmy a teze: dialektiku prostoru a místa, produkci sociálního prostoru, transgresi i paměť prostoru. V praktické části jsem se jí pak pokusil, s určitým úspěchem, aplikovat na poznatky, které jsem si přinesl z terénního výzkumu a rozhovorů.

Samotný terénní výzkum nebyl proveden do takové hloubky, jak jsem měl původně v plánu. Pracovní vytíženost členů skupiny se ukázala jako nečekaný problém, a následkem byla stagnace aktivity. Terénní výzkum tak byl zredukován na dvě setkání na pozemku kde se aktivita prováděla, a několik rozhovorů. Stěžejní rozhovory byly provedeny na konci roku.

Ukázal jsem jak je prostor a aktivita samotná vnímána zahradníky i kolemjdoucími lidmi. Reakce širokého okolí byla téměř výhradně pozitivní. Guerilla gardening jako aktivita dějící se v blízkém okolí je, pokud není její náplní přímý vzdor, vnímána pozitivně. Ani majitelé pozemků a úřady nemají přílišný zájem podnikat proti zahradníkům právní kroky. Otázkou zůstává zda to není pouze jejich neinformovaností.

Dialektika prostoru a místa se ukázala vhodná pro popis činnosti guerilla gardeningu. Z prostoru, který je nevyužíván, se stává místo, které obsahuje významy, které mu lidé dali. Dalším aplikovaným pojmem byla paměť prostoru. Tuto paměť jsem demonstroval na vztahu zahradníků k pozemku na, kterém pracovali již jako děti. Což se ukázalo jako hlavní motivací k výběru právě tohoto pozemku.

Určitým problémem se ukázal pojem transgrese, který jsem původně považoval za jednu z klíčových vlastností guerilla gardeningu. Vzhledem k reakcím lidí kteří tento prostor praktikovali, usuzuji, že

transgrese není u této formy guerilla gardeningu nijak výrazná. Samotný akt manipulace s cizím pozemkem se neukázal být transgresivní. Transgrese se ukázala být viditelná snad jen v motivaci zahradníků. Obyvatelé měli problém pochopit proč by někdo dělal něco tak fyzicky a časově náročného, bez jakéhokoliv nároku na odměnu.

Teroretický rámec humánní geografie jsem nakonec shledal velmi vhodným pro problematiku guerilla gardeningu. Lze pomocí něj nazírat na guerilla gardening nejen z perspektivy sociální ale i prostorové. Produkce míst z prostoru je nakonec to, čím se guerilla gardening zabývá. Dává nevyužitým plochám (prostoru) význam, díky kterému se opět stávají místy pro život. Nezáleží na tom zda se těmito místy stanou jen pro zahradníky (viz guerilla gardening na venkově) nebo pro širokou veřejnost.

Guerilla gardening jako téma je velmi široké a lze ho pojmout mnoha různými způsoby. Já jsem si zvolil humánní geografii a to se ukázalo jako značně kompatibilní s metodami sociální a kulturní antropologie. Zvláště pro důraz na kvalitativní metody a emickou perspektivu. Co však této geografické škole chybí, je možnost komparativní analýzy. Nedomnívám se že by nebyla možná, jen to není metoda, která se v rámci této školy běžně využívá.

Do budoucna bych doporučil téma dále rozšířit. Sám bych se rád věnoval i dalším skupinám, a doplnil tak nedostatky v komparativní perspektivě této práce. Určitě bych rád pracoval i se skupinami, které provozují guerilla gardening jako formu prostorového odporu. Na takovýchto skupinách by bylo jistě možné dále pozorovat transgresi, která si jistě zaslouží další výzkum. Transgrese se v rámci mnou studované skupiny ukázala jako okrajový prvek, což je naprostým opakem toho co jsem předpokládal před zahájením terénního výzkumu. Určitě bych rád použil i jiné teoretické rámce než jen humánní geografii. Mám na mysli

například zaměření na rezistenci, a na pojetí guerilla gardeningu jako sociálního hnutí, což jsem v této práci jen pro úplnost načrtl. Doufám, že by tato perspektiva mohla v budoucnu osvětlit některé aspekty i v rámci prostorového vnímání tohoto fenoménu.

Na závěr bych rád dodal, že fenomén guerilla gardeningu je vhodným polem pro další výzkum, a sám bych se mu rád dále věnoval.

7) SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Bernard, H. Russell. 2011. *Research Methods in Anthropology: Qualitative and Quantitative Approaches*. 5th ed. Lanham, MD; Oxford: AltaMira Press.

Cresswell, Tim (1996) *In Place/Out of place: Geography, Ideology , and Transgression*. University of Minnesota Press, Minnesota

Cresswell, Tim (2004) *Place: a short introduction*. Blackwell publishing, Oxford

Cresswell, Tim (2012) *Geographic Thought: A Critical Introduction*. Wiley-Blackwell publishing, Oxford

Douglas, M. (1966) *Purity and Danger; an Allalysis of Concepts of Pollution and Taboo*. Praeger, New York

FREQUENTLY ASKED QUESTIONS. *THE FOOD NOT BOMBS MOVEMENT*. [online]. 2015 [cit. 2015-02-10]. Dostupné z: <http://www.foodnotbombs.net/>

Fulcher, J. and Scott, J. (2003) *Sociology 2nd Ed*. Oxford University Press, Oxford.

Gardiner, S. (1998) 'Through the looking glass and what the Christian Right found there', in Kintz, L. and Lesage, J. (Eds) *Media, culture, and the religious Right*. University of Minnesota Press, Minneapolis.

Hardman, Michael (2011) *Understanding Guerilla gardening: An exploration of illegal cultivation in UK*. Birmingham City University

Heidegger, M (1993) *Basic Writings: From being and Time (1927) to The Task of Thinking (1964)*. harper, San Francisco

Ley, D. (1980) *Geography without man: a humanistic critique*. University

of Oxford, Research Paper, 24.

Nancy, T. A. (1998) '*North American protestant fundamentalism*', in Kintz, L. and Lesage, J. (Eds.) *Media, culture, and the religious Right*. University of Minnesota Press, Minneapolis.

Raban J. (1999) *Passage to Juneau: A Sea and Its Meaning*. Pantheon Books, New York

Relph, E (1976) *Place and Placelessness*. Pion, London

Reynolds, R (2008) *On guerilla gardening*, Bloomsbury, London

Soja, E. W. (1989) *Postmodern geographies: The Reassertion of Space in Critical Social Theory*. Verso, London

Therborn, Goran (1980) *Ideology of Power*. Verso, London

Tuan, Yi-Fu (1977) *Space and place: The Perspective of Experience*. University of Minnesota Press, Minnesota

8) RESUMÉ

In this work I have been trying to grasp the phenomenon of guerilla gardening by the theoretical framework of humanistic geography. Especially by the work of Tim Cresswell. I have defined a few terms I thought I would need in process of using this framework correctly. The first term was a space and place relationship, which is fundamentally dialectic. And other terms were the space memory and production of place, and lastly, transgression. Transgression, I thought, would be a term that pretty much describes the whole phenomenon of guerilla gardening. However in reality it wasn't nearly as impacting as I presumed.

Work is based partly on defining a theoretical framework and partly by field work research I conducted during year 2014. Field work research was conducted using method of participant observation among the group of gardenists in a small town located in the west of Czech Republic. I was familiar with the group even before the research so it wasn't hard to get to know them and blend in. Another important data I have got from semi-structured interviews I have conducted in the end of year 2014.

The framework of humanistic geography has shown to be a quite reliable and useful for given subject of research. Only real problem of applying was the term of transgression, but I suggest that it was because of nature of studied group itself. This particular group was not doing their activity with resistance in mind, they were simply using a space to create the place that other people could use. I would suggest to widen the research subject and theoretical framework for future works on this subject. Adding a comparative analysis of other groups might be helpful as well.

9) FOTOGRAFICKÁ PŘÍLOHA

Fotografie 1: Pozemek sadu s výhledem na přilehlé sídliště.

Fotografie 2: Tvorba valu z prořezaných větví.

Fotografie 3: Sad po jarních pracích

Fotografie 4) Sad, výhled směrem od sídliště.

Fotografie 5: Zahájení práce v sadu.